

1.12.2014

Dnro 1051/4/14

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Esittelijäneuvos Pasi Pölönen

ASIANOMISTAJAN YKSIN AJAMA SYYTEASIA KÄSITELTIIN VÄÄRÄSSÄ KOKOONPANOSSA

1 KANTELU

A pyysi kirjeessään eduskunnan oikeusasiamiestä tutkimaan Hyvinkään käräjäoikeuden 8.10.2013 antamaa ratkaisua rikosasiassa. Kantelija oli esittänyt muun muassa törkeätä virka-aseman väärinkäyttämistä koskevat rangaistusvaatimukset kahta Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen virkamiestä vastaan. Kantelun mukaan käräjäoikeus käsitteli asian ja hylkäsi syytteen yhden tuomarin kokoonpanossa oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 6 §:n vastaisesti.

- - -

3 RATKAISU

3.1 Taustatietoja

Kantelija vaati Hyvinkään käräjäoikeudessa 20.5.2011 vireille tulleessa haastehakemuksessa rangaistuksia kahdelle Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehelle. Hyvinkään käräjäoikeus hylkäsi 2.9.2011 kantelijan esittämät rangaistusvaatimukset törkeästä virka-aseman väärinkäyttamisestä ja tuottamuksellisesta virkavelvollisuuden rikkomisesta haastetta antamatta oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 7 luvun 5 §:n 2 momentin nojalla selvästi perusteettomana. Käräjäoikeus katsoi, että asianomistajan perustuslain 118 §:n 3 momenttiin perustuva itsenäinen syyteoikeus koski vain virkarikoksia, mutta ei tällaisen henkilön muita rikoksia, vaikka ne olisi tehty virkatehtäviä hoidettaessa. Käräjäoikeuden mukaan kantelija ei ollut esittänyt selvitystä siitä, että syyteoikeus muiden rangaistusvaatimusten osalta olisi siirtynyt hänelle oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 14 §:n nojalla, mistä syytä käräjäoikeus jätti kanteen näiltä osin tutkimatta.

Kouvolan hovioikeus ei muuttanut käräjäoikeuden ratkaisua. Hovioikeus katsoi kanteen tutkimatta jättämisen osalta, että asianomistajan ensisijainen syyteoikeus koskee vain virkarikoksia, ja että kantelijalla ei ollut syyteoikeutta pahoinpitelystä, heitteillepanosta ja syrjinnästä ilman syyttäjän toimenpiteitä.

Korkeimmassa oikeudessa kyse oli erityisesti siitä, oliko kantelijalla perustuslain 118 §:n 3 momentin mukaista itsenäistä oikeutta vaatia rangaistusta pahoinpitelystä, heitteillepanosta ja syrjinnästä.

Korkein oikeus totesi, että asianomistajan syyteoikeus määräytyy sen lain mukaan, joka on voimassa rangaistusvaatimuksen esittämisen hetkellä. Kantelijan tapauksessa tarkoitettuna hetkenä voimassa oli 1.3.2012 saakka voimassa ollut perustuslain 118 §:n 3 momentin säännös (731/1999). Säännös koski julkista tehtävää hoidettaessa tehtyjä lainvastaisia toimenpiteitä tai laiminlyöntejä. Asianomistajan syyteoikeutta ei ollut rajattu ainoastaan rikoslain 40 luvussa tarkoitettuihin virkarikoksiin, ja oikeuskäytännössä (KKO 2009:38) on tutkittu sekä virkarikosta että vapaudenriistoa koskevat rangaistusvaatimukset asianomistajan yksin ajamassa asiassa.

Korkein oikeus katsoi 7.5.2013 antamassaan päätöksessä, että kantelijalla on ollut itsenäinen syyteoikeus myös pahoinpitelyä tai vammantuottamusta ja heitteillepanoa ja syrjintää koskevien rangaistusvaatimusten osalta. Kannetta ei olisi näiltä osin saanut jättää tutkimatta. Kantelijan vaatimukset muodostivat sellaisen kokonaisuuden, että asian käsittelyä tuli jatkaa myös siltä osin kuin kanne oli hylätty haastetta antamatta. Korkein oikeus kumosi hovioikeuden tuomion ja palautti asian Hyvinkään kärjäoikeuteen, jonka tuli ottaa se omasta aloitteestaan uudelleen käsiteltäväksi ja, huomioon ottaen palautuksen syy, siinä laillisesti menetellä.

Palautettu asia tuli vireille Hyvinkään kärjäoikeudessa 10.5.2013. Kärjäoikeus järjesti asiassa suullisen pääkäsittelyn, jossa se muun muassa kuuli kantajaa ja vastaajia todistelutarkoituksessa. Kantaja osallistui istuntoon videoyhteyden välityksin vankilasta käsin. Kantelijaa avusti oikeussalissa läsnä ollut asianajaja. Kihlakunnansyyttäjä oli ilmoittanut, ettei hän käytä asiassa puhevaltaa eikä osallistu istuntoon tai muutenkaan asian käsittelyyn. Kärjäoikeus käsitteli asian yhden tuomarin kokoonpanossa. Kärjäoikeus hylkäsi kaikki kantelijan vaatimukset 8.10.2013 antamallaan tuomiolla. Tuomio on lainvoimainen.

3.2

Selvitysten sisältöä

Kärjätuomari B kertoi selvityksessään, että kärjätuomari C oli aikaisemmin ratkaissut kantelijan vaatimukset yhden tuomarin kokoonpanossa 2.9.2011 antamallaan päätöksellä ja tuomiolla. Kantelija valitti ratkaisusta, mutta Kouvolan hovioikeus ei 26.1.2012 antamassaan tuomiossa muuttanut ratkaisua. Korkein oikeus kumosi kärjäoikeuden ratkaisun 7.5.2013 antamallaan tuomiolla ja palautti asian Hyvinkään kärjäoikeuteen.

B:n mukaan ilmeisesti se seikka, että kärjätuomari C oli aikaisemmin ratkaissut kantelijan vaatimukset yhden tuomarin kokoonpanossa, oli vaikuttanut siihen, että asia jaettiin yksin B:n käsiteltäväksi siinä vaiheessa, kun korkein oikeus palautti asian kärjäoikeuteen.

Kärjätuomari C on sittemmin jäänyt eläkkeelle.

Kärjätuomari B kertoi, että kantelija tyytyi kärjäoikeuden tuomioon, joten se tuli heti lainvoimaiseksi. Kantelijalle oli myönnetty oikeusapua ja hänellä oli myös lainopillinen avustaja.

Selvityksen mukaan näin jälkikäteen asiaa arvioitaessa näyttää selvältä, ettei asiaa olisi saanut ratkaista yhden tuomarin kokoonpanossa. Kärjätuomari B totesi kuitenkin, että korkeimman oikeuden palautettua asian se käsiteltiin kärjäoikeudessa erittäin huolellisesti ja perusteellisesti.

Selvityksen mukaan asiassa pidettiin valmisteluistunto 23.8.2013. Ennen valmisteluistuntoa asiassa oli laadittu kirjallinen yhteenveto, joka käytiin valmisteluistunnossa huolellisesti läpi. Näin ollen myös kantelijan oli helpompaa valmistautua 25.9.2013 pidettyyn pääkäsittelyyn.

Hyvinkään kärjäoikeuden laamanni D viittasi tosiseikkojen osalta kärjätuomari B:n selvitykseen. D:llä ei ole omakohtaisia havaintoja tapahtumista, koska D aloitti kärjäoikeuden laamannina 1.8.2014 edeltäjänsä jäätyä eläkkeelle 1.6.2014.

Laamanni D katsoi, että kyseessä olleessa asianomistajan yksin ajamassa rikosasiassa yhtenä syytekohtana on ollut törkeä virka-aseman väärinkäyttäminen. Muut syytekohtat olisivat olleet pääkäsittelyssä yhden tuomarin kokoonpanossa ratkaistavia.

Kärjätuomari B:n selvityksestä ilmenee, että asian käsittely on ollut perusteellista. On ollut valitettava inhimillinen erehdys, että asia on käsitelty yhden tuomarin kokoonpanossa pääkäsittelyssä.

Laamannin mukaan vaikka virhe on koskenut tuomioistuimen kokoonpanoa, ei virhettä voida pitää vakavana. Rikosasian vahva ratkaisukokoonpano on säädetty ennen muuta rikosasian vastaajan suojaksi. Tässä asiassa kaikki vastaajin kohdistelut vaatimukset on hylätty. Laamannin mukaan ei voitane olettaa, että lautamiesten puuttuminen kokoonpanosta olisi tosiasiallisesti vaarantanut asianosaisten oikeusturvan. Kantaja eli kantelija on itsekin tyytynyt jutun lopputulokseen, koska hän ei ole hakenut kärjäoikeuden ratkaisuun muutosta. Kantelijalla oli lainoppinut avustaja.

Laamanni D totesi, että Hyvinkään kärjäoikeudessa tullaan kiinnittämään henkilökunnan huomiota siihen, että jokaisessa asiassa varmistetaan kokoonpanon toimivaltaisuus.

3.3

Kannanotto

Oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 6 §:n 1 momentin mukaan rikosasiassa kärjäoikeus on päätösvaltainen [myös], kun siinä on yksin puheenjohtaja, jos mistään syytteessä tarkoitetusta yksittäisestä rikoksesta ei syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin vankeutta enintään kaksi vuotta.

Oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 7 §:n 1 momentin mukaan jos kärjäoikeus käsitellessään asiaa 6 §:ssä tarkoitetussa kokoonpanossa katsoo, että asia on käsiteltävä kärjäoikeuden 1 §:ssä tarkoitetussa kokoonpanossa, asia on siirrettävä sanotussa kokoonpanossa käsiteltäväksi.

Rikoslain 40 luvun 8 §:n mukaan rangaistukseksi törkeästä virkavelvollisuuden väärinkäyttämisestä on säädetty vankeutta vähintään neljä kuukautta ja enintään neljä vuotta sekä viraltapano.

Törkeästä virkavelvollisuuden väärinkäyttämisestä on siis säädetty ankarampi rangaistus kuin enintään kahden vuoden vankeus. Näin ollen on selvää, ja tämä on annettussa selvityksessä myönnetty ja lausunnossa todettu, että kantelijan rangaistusvaatimuksia ei olisi voinut käsitellä yhden tuomarin kokoonpanossa.

Tuomioistuimen kokoonpanon laillisuus on niin sanottu ehdoton prosessinedellytys, kuten rikosasioissa kaikki muutkin prosessinedellytykset. Rikosasiassa tuomioistuimen on otettava kaikki prosessinedellytykset huomioon oma-aloitteisesti. Tässä tapauksessa kärjäoikeus ei ole ottanut tuomioistuimen kokoonpanoon liittyvää prosessinedellytystä huomioon. Asiassa on menetelty oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 6 §:n vastaisesti.

Tuomioistuimen kokoonpano ei ole ollut tuomionvoipa, joten virhe on periaatteellisesti vakava. Jos tuomioistuimen kokoonpano ei ole laillinen, rasittaa sen ratkaisua sellainen tuomiovirhe, jonka perusteella lainvoiman saanut tuomio voidaan poistaa kanteluteitse (oikeudenkäymiskaaren 31 luvun 1 §:n 1 momentin 1 kohta). Tähän seikkaan perustuva kantelu on tehtävä kuuden kuukauden kuluessa siitä päivästä, jona tuomio sai lainvoiman.

Käytettävissä olevien tietojen valossa tässä tapauksessa tuomiovirhekantelu olisi tullut tehdä viimeistään 7.4.2014. Korkeimmasta oikeudesta saadun tiedon mukaan asiassa ei ole tehty tuomiovirhekantelua. Tämä ylimääräinen muutoksenhakukeino ei siten ole enää käytettävissä.

Selvityksessä on viitattu kärjäoikeuden käsittelyn ja tuomion perusteellisuuteen ja siihen, että asianajajan avustama kantelija on tyytynyt siihen. Selvityksessä on virheen tapahtumisen taustasyynä viitattu siihen, että kärjäoikeus oli aikaisemmassa vaiheessa käsitellyt ja ratkaisut asian yhden tuomarin kokoonpanossa. Tältä osin totean, että vaatimusten jättäminen tutkimatta ja hylkääminen haastetta antamatta ovat ratkaisuja, jotka voidaan tehdä yhden tuomarin kokoonpanossa. Pääkäsittelyssä käsiteltävän asian lainmukainen ratkaisukokoonpano ei voi ohjautua sitä kautta, mikä on ollut asian ratkaisukokoonpano aikaisemmassa, erilaisessa prosessuaalisessa tilanteessa.

Totean, että kärjätuomari B:n menettelyllinen virhe kohdistuu tuomiovallan käytön ydinalueelle ja on menettelyllisenä virheenä periaatteessa vakava, vaikka se ei asian perusteellinen käsittely huomioon ottaen ilmeisesti ole vaikuttanut kantelijan oikeusturvaan.

4

TOIMENPITEET

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 10 §:n 1 momentin nojalla annan kärjätuomari B:lle huomautuksen vastaisen varalle edellä kohdassa 3.2 selostetusta lainvastaisesta menettelystä. Tässä tarkoituksessa lähetän hänelle jäljennöksen tästä päätöksestäni.